

Descoperirea inductivă se poate practica și în procesul comentariului de text, prin care se urmărește *relevarea particularităților de viziune și expresie ale operelor literare discutate*. Un exemplu elocvent :

- clasa a X-a : *modalitățile artistice folosite de Nicolae Filimon în romanul tradițional Ciocoi vechi și noi*.

Și apartenența textului la un curent literar poate fi descoperită de elevii înșiși prin demersul raționamentului inductiv. După ce li se indică obiectivele cercetării, elevii urmăresc, rând pe rând :

- trăsăturile de caracter ale personajelor principale negative și ale unor personaje secundare pozitive ;
- scenele mai importante prin care și le dezvoltă ;
- mediul studiat de romancier (obiceiuri, vestimentație, interioare etc.) ;
- limbajul personajelor.

La sfârșit, elevii sunt capabili să descopere, pe de o parte, existența procedurii antitezei și a unei scene melodramatice și, pe de altă parte, prezența unor personaje tipice, surprinse în împrejurări tipice, caracterul de frescă socială al romanului, atitudinea critică a scriitorului, tehnica detaliului ; cerându-le să ducă mai departe procesul inductiv, elevii descoperă că primele trăsături aparțin esteticii romantice, iar ultimele țin de realism.

Descoperirea deductivă

Se realizează plecând de la *aspecte generale* ca trăsături ale creației, ale curentelor literare ș.a. și ajungând la *aspectele particulare*, în speță la operele literare sau la particularitățile de creație ale unui scriitor :

- suprapunând trăsăturile comediei și trăsăturile operei *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, se poate demonstra apartenența acestora la specia literară respectivă ;
- confruntându-se, spre exemplu, trăsăturile generale ale simbolismului, curent literar studiat în clasa a XI-a, cu trăsăturile unei anumite opere ca *Plumb*, *Cuptor* sau *Decemvre* de George Bacovia, se constată apartenența acestora la curentul respectiv ;
- la fel, respectându-se aceleași etape, în clasa a X-a se poate demonstra apartenența operelor ca *Povestea lui Harap-Alb* sau *Dănilă Prepeleac* de Ion Creangă la specia basmului cult, și exemplele pot continua.

Descoperirea prin analogie

Își găsește aplicarea tot în *studiul noțiunilor de teorie literară*. Ținând cont de faptul că operele literare sunt niște sisteme de relații (structuri), ele se clasifică în genuri și specii în funcție de trăsăturile definitorii ale acestor structuri. Exemple :

- clasa a VIII-a : *descoperirea notelor caracteristice ale romanului* poate fi ușor realizată de elevi, urmând *calea studierii noțiunilor ca povestirea sau nuvela*. Făcând analogie cu dimensiunile, conținutul, timpul și spațiul desfășurării acțiunii, personajele, episoadele celor două specii epice, elevii pot descoperi ușor specificitatea romanului în raport cu acestea. Ei îl pot așadar defini : specie a genului epic în proză, de o mare întindere, cu un conținut complex, cu mai multe fire epice/episoade, desfășurate într-o perioadă mare de timp, în spații diverse, cu un număr mare de personaje principale, secundare și episodice.

În sfârșit, *învățarea prin cercetare* antrenează elevii cu performanțe deosebite la limba și literatura română. Aceștia pot primi sarcini diferențiate de cele ale colegilor, precum :

- a) *Întocmirea unui studiu monografic al creației unor autori mai puțin studiați* :
- Clasa a XII-a :
 - *I.D. Sârbu* ;
 - *Mircea Nedelciu* ;
 - *Ileana Mălăncioiu* ;
 - *Mircea Cărtărescu*.
- b) *Elaborarea unor lucrări originale asupra unui subiect dificil de tratat*. Exemple de astfel de titluri :
- Clasele a X-a și a XI-a :
 - *Dublul în proza românească* ;
 - *Lirica măștilor în poezia românească* ;
 - *Convențiile spectacolului teatral* ;
 - *Paternitatea, între model și antimodel în romanul interbelic* ;
 - *Balcanismul românesc*.
 - Clasa a XII-a :
 - *Modelele lui Nicolae Breban* ;
 - *Lumea personajelor în romanul românesc postbelic* ;
 - *Diaristica după 1989* ;
 - *Influența lui Nietzsche în literatura română etc.*
- c) *Elaborarea unor lucrări de sinteză asupra unui subiect lingvistic complicat* :
- Clasa a VIII-a :
 - *Utilizarea prefixoidelor și a sufixoidelor în limba română actuală* ;
 - *Punctul de vedere al autorilor celor mai recente lucrări de specialitate în privința dinamicii vocabularului*.
 - Clasa a XI-a :
 - *Valorile stilistice ale nivelului fonetic în poezia simbolistă* ;
 - *Analizați semnificația termenilor tehnici utilizați în poezia avangardistă*.

5.2.15. Studiul de caz

Metoda constă într-o confruntare directă a participanților cu o situație reală, autentică, așadar cu un caz real (de altfel, termenul derivă din limba latină, în care *casus* însemna „a cădea, „cădere”, „accident”), luat drept exemplu reprezentativ pentru un set de situații și evenimente problematice. Acest caz concret este supus unei analize atente, sub toate aspectele, până când elevii ajung la înțelegerea adecvată a situației date și la soluționarea ei prin adoptarea de decizii optime.

Teoretic, pedagogii recomandă, în scopul desfășurării în condiții cât mai bune a studiului de caz, respectarea unor *etape* bine determinate¹ :

1. Alegerea și prezentarea unui caz semnificativ (deci și a cadrului general în care s-a produs acesta), prin intermediul unei tehnici la alegere : text scris, însoțit de fotografii, scheme, statistici, filme, afișe etc.

1. Crenguța-Lăcrămioara Oprea, *op. cit.*, pp. 235-236.

2. Sesizarea nuanțelor cazului (lămurirea aspectelor neclare, recomandarea bibliografiei) concomitent cu înțelegerea necesității rezolvării lui de către participanți.
3. Studiarea individuală a cazului și găsirea soluțiilor de către participanți.
4. Dezbaterea în grup a modurilor de soluționare a cazului (analiza variantelor, mai întâi în grupuri mici, apoi în plen, compararea și ierarhizarea lor).
5. Formularea concluziilor/soluțiilor optime, pe baza luării unor decizii unanime (pe cât posibil).
6. Evaluarea modurilor de rezolvare a studiului de caz.

Pedagogul Ioan Cerghit consideră că există trei *variante* mai frecvente ale metodei :

1. Metoda situației (*case study method*), potrivit căreia li se face elevilor o prezentare a situației existente, ei primind toate informațiile necesare soluționării cazului-problemă dat. Avantajul, în acest caz, e că se poate trece imediat la soluționarea acestuia ; dezavantajul, în schimb, e că varianta corespunde mai puțin realității practice care obligă specialistul să își procure informațiile necesare.
2. Studiul analitic al cazului (*incidence method*), în care elevilor li se face o prezentare completă a situației existente, cărora li se dau însă fie informații reduse, fie nicio informație necesară soluționării cazului. Această variantă corespunde mai bine realității, căci obligă la căutarea și procurarea personală a informației necesare soluționării. Are și avantajul de a cultiva efortul de muncă independentă cu sursele de cunoaștere, obișnuiește elevii cu formularea exactă a întrebărilor, îi ajută să recunoască corelațiile esențiale etc.
3. Varianta în care elevii nu beneficiază de nicio prezentare concretă a situației, nu primesc nici informațiile necesare soluționării cazului. Avantajul constă în faptul că, propunându-li-se elevilor sarcini concrete de rezolvat, ei se descurcă prin eforturi proprii.

Iată *avantajele și dezavantajele* studiului de caz :

- mai mult decât oricare altă metodă didactică, studiul de caz familiarizează elevii cu viața reală, „cu o strategie de abordare a faptului real, cu anumite structuri mentale care pot fi cu ușurință transferate în analiza și înțelegerea altor cazuri, în rezolvarea independentă a altor situații-problemă”¹ ;
- dezvoltă capacitățile de analiză critică și abilitățile de argumentare ;
- stimulează, ca și alte metode interactive, inteligența interpersonală, spiritul de echipă, toleranța și ajutorul reciproc ;
- dezvoltă și capacitatea de anticipare, de a lua cele mai bune decizii într-un anumit context, de a acționa rapid și optim în situații aparte ;
- oferă posibilitatea creării unui liant între teorie și practică ;
- dificultățile aplicării metodei se referă mai ales la timpul realizării unui portofoliu de cazuri adecvate disciplinei, la evaluarea participării fiecărui elev la soluționarea cazului luat în discuție, la sursele de informare necesare acesteia.

Date fiind multiplele avantaje, dar și limite ale metodei, studiul de caz nu poate fi utilizat eficient decât la clasele mari. În practica uzuală, unii profesori de limba și literatura română obișnuiesc să îl aplice într-o formă să spunem lejeră, pentru a realiza

1. Ioan Cerghit, *op. cit.*, p. 207.

caracterizarea unor personaje literare. Acestea sunt considerate cazuri patologice, ale căror „fișe de investigație clinică” – cu simptomatologie, diagnosticare și sugestii de tratament – revin în sarcina elevilor. Iată câteva dintre cazurile cel mai frecvent folosite în activitățile de studiere a prozei ficționale și a dramaturgiei :

- Clasa a X-a :
 - *Costache Giurgiuveanu* – *tipul avarului* ;
 - *Aglae Tulea* – *tipul „babei absolute, fără cusur în rău”* ;
 - *Simion Tulea* – *tipul senilului* ;
 - *Titi Tulea* – *tipul retardatului*.
- Clasa a VIII-a sau a X-a :
 - *Tipătescu* – *tipul junelui-prim* ;
 - *Cațavencu* – *tipul demagogului* ;
 - *Trahanache* – *tipul încornoratului* ;
 - *Zoe* – *tipul femeii voluntare* etc.

Interesante sunt și sugestiile oferite de autorii programelor școlare pentru clasele a XI-a și a XII-a (ciclul superior al liceului), de care au ținut cont și autorii unor manuale alternative, conștienți de faptul că studiile de caz recomandate vor impulsiona atât deprinderile de muncă independente, cât și cele de investigare a unui subiect dificil. Spre exemplu, în clasa a XI-a, în chiar trunchiul comun, se stipulează studierea mai multor studii de caz, în următoarele conținuturi :

- Fundamente ale culturii române – *Latinitate și dacism* ;
- Perioada veche – *Dimensiunea religioasă a existenței* ;
- Perioada modernă :
 - secolul al XIX-lea – începutul secolului XX – *Rolul literaturii în perioada pașoptistă* ; *Criticismul junimist* ; curente culturale/literare în secolul al XIX-lea – începutul secolului XX – *Simbolismul european* ;
 - Perioada interbelică – *Modele epice în romanul interbelic*.

5.2.16. **Metoda predării/învățării reciproce (Reciprocal thinking)**

Metodă teoretizată de pedagogul Palinscar în 1986, în lucrarea *Reciprocal Thinking*. Ea constă în împărțirea colectivului clasei în grupe de predare și învățare reciprocă. Mai mult decât în cazul altor metode și tehnici didactice, ea pune accentul pe dezvoltarea dialogului elev-elev, specificul fiindu-i dat de aportul deosebit pe care îl primește fiecare elev al clasei (după familiarizarea cu metoda, participanții preiau rolul profesorului și își instruiesc colegii).

Metoda predării reciproce este centrată pe patru strategii de învățare, corespunzătoare celor patru etape de utilizare¹ :

1. Rezumarea (expunerea a ceea ce este mai important din ceea ce s-a citit).
2. Punerea de întrebări (despre informațiile citite).

1. Vezi explicațiile suplimentare ale pedagogilor interesați de metodologia didactică interactivă (Crenguța-Lăcrămioara Oprea, Maria Eliza Dulamă ș.a.).

3. Clarificarea datelor (discutarea informațiilor neclare, prin apeluri la diferite surse, și soluționarea neînțelegerilor).
4. Prezicerea/prognosticarea (exprimarea a ceea ce cred elevii că se va întâmpla în continuare).

Etapele predării reciproce :

- explicarea scopului și descrierea metodei, respectiv a celor patru strategii ;
- împărțirea rolurilor elevilor ;
- organizarea pe grupe ;
- lucrul pe text ;
- realizarea învățării reciproce ;
- aprecieri și comentarii.

Metoda are două *variante* de utilizare.

În prima, clasa primește același text de studiat (spre exemplu, o povestire din *Hanu Ancuței* de M. Sadoveanu) și este împărțită în patru grupuri, în fiecare dintre acestea elevii având același rol : primul grup este format de *rezumatori*, al doilea de *întrebători*, al treilea din *clarificatori*, iar al patrulea de *prezicători*. În final, după lucrul pe text, fiecare grup își exercită/joacă rolul în fața celorlalte grupuri.

În a doua variantă, după ce se împarte textul în părți logice, clasa e divizată în atâtea grupe câte părți are textul respectiv. În fiecare grupă există câte patru elevi : *un rezumator*, *un întrebător*, *un clarificator* și *un prezicător*. După lucrul pe text, fiecare grup află de la celălalt despre ce a citit, apoi fiecare membru al fiecărei grupe îi învață pe colegii din alte grupe ceea ce a lucrat.

„Efectul de învățare” este evident : elevul are un beneficiu mai mare dacă-i învață pe colegi ceea ce el a învățat anterior (în fond, fixându-și și sistematizându-și informațiile dobândite). Alte *avantaje* ale învățării reciproce :

- ea dezvoltă gândirea cu operațiile ei – analiza, sinteza, concretizarea, generalizarea ;
- stimulează atenția, capacitatea de exprimare, dar și de ascultare activă etc.

Dezavantajul principal constă în obișnuirea elevilor cu un anumit rol și implicit dificultatea lor de a se acomoda cu un altul. În plus, după lucrul în grup, epuizant în multe situații, elevul tinde să obosească și să nu se mai concentreze la maximum atunci când un coleg îi predă.

La clasele mici, se poate utiliza metoda în cazul textelor cu o întindere mai mare, al căror plan de idei se poate realiza în grupe, dar și când se urmărește prezentarea sintetică a trăsăturilor unor specii literare, demonstrate pe textele studiate în clasă. La clasele mai mari, se utilizează în cazul studierii unor curente sau mișcări literare mai dificile, dar și în procesul de analiză structuralistă a unor opere literare.

Sugestii :

- Clasa a VI-a :
 - *Învățați și predați-vă reciproc trăsăturile fabulei, utilizând exemplificări din textele studiate în clasă ori citite de voi acasă.*

- Clasa a XI-a :
 - *Învățați și predăți-vă reciproc trăsăturile principalelor mișcări de avangardă.*
- Clasa a X-a :
 - *Învățați și predăți-vă reciproc evoluția dramaturgiei în cultura română.*

5.2.17. Metoda știu/vreau să știu/învăț

Propusă de pedagogul Donna Ogle în 1986, metoda a devenit pentru unii autori model fundamental de structurare a lecției, proiectată pe fazele *Evocare/Realizarea sensului/Reflecție*, întrucât secvențele ei constitutive se regăsesc în aceste etape. Concret, ea are la bază realizarea de către elevi a unei reprezentări grafice în forma unui tabel cu trei coloane, ce va fi completat în cele trei faze ale lecției :

Știu (Ce știu ?)	Vreau să știu (Ce vreau să știu ?)	Învăț (Ce am învățat ?)

(Donna Ogle, *Structura metodei știu/vreau să știu/învăț*, cf. Adriana Nicu, *op. cit.*, p. 72.)

Etapete propriu-zise ale acestei metode :

În faza de evocare, elevii trebuie să noteze în rubrica *Știu* răspunsul la întrebarea „Ce știu despre subiectul propus?”, iar în cea de-a doua rubrică, *Vreau să știu*, neclaritățile, interogațiile referitoare la acesta (eventual cu ajutorul sau la sugestia cadrului didactic).

În faza de realizare a sensului, urmează lucrul efectiv pentru clarificarea subiectului propus spre rezolvare în ora respectivă : lectura unui text referitor la problematica avută în vedere, prelegerea profesorului axată pe aceasta, cercetarea unor surse bibliografice etc. După acest moment, elevii notează în cea de-a treia rubrică, *Învăț*, cele mai semnificative informații pe care le-au aflat în legătură cu subiectul propus, astfel realizându-se și feedbackul așteptat (în etapa de reflecție proiectată ca model de desfășurare a lecției).

Aplicabilitatea metodei la ora de limbă și literatură română :

Având avantaje legate, în primul rând, de facilitatea capacității de învățare, de responsabilizarea elevilor în privința demersului didactic (în special de rezultatele așteptate ale învățării), metoda știu/vreau să știu/învăț poate fi utilizată cu succes la ora de literatură, atât în paralel cu lectura unor texte informative (pentru a ghida interesul elevilor în legătură cu anumite aspecte urmărite de profesor, făcându-i să conștientizeze ceea ce știu și mai ales ceea ce trebuie să știe/să învețe în legătură cu subiectul), cât și cu o prelegere ținută de cadrul didactic. Mai ales prelegerile utilizate, inevitabil – dată fiind dificultatea informațiilor vehiculate sau conexiunile dintre fenomenul literar românesc și cel european –, în ciclul superior al liceului se pot asocia cu această metodă : curente culturale/literare în secolele XVII-XVIII (umanismul și iluminismul), curente culturale/literare în secolul al XIX-lea – începutul secolului XX (realismul, simbolismul european, prelungiri ale romantismului și clasicismului – clasa a XI-a ; orientări avangardiste, postmodernismul – clasa a XII-a) etc.